

DOMONKOS LÁSZLÓ

A LIGETFALUI VÁLTOZAT

„Az egyik hét végén este hat óra tájban csöngetnek, te rosszat sejtve nyitsz ajtót, s rossz sejtésed be is igazolódik: a fiad áll a küszöbön. Odavágja az iskolatáskáját a lábaid elé, s bejelenti, hogy megszökött.

- Az istenit! - káromkods, ahelyett, hogy istenhozottal köszöntenéd. - Tisztában vagy vele, mit műveltél?

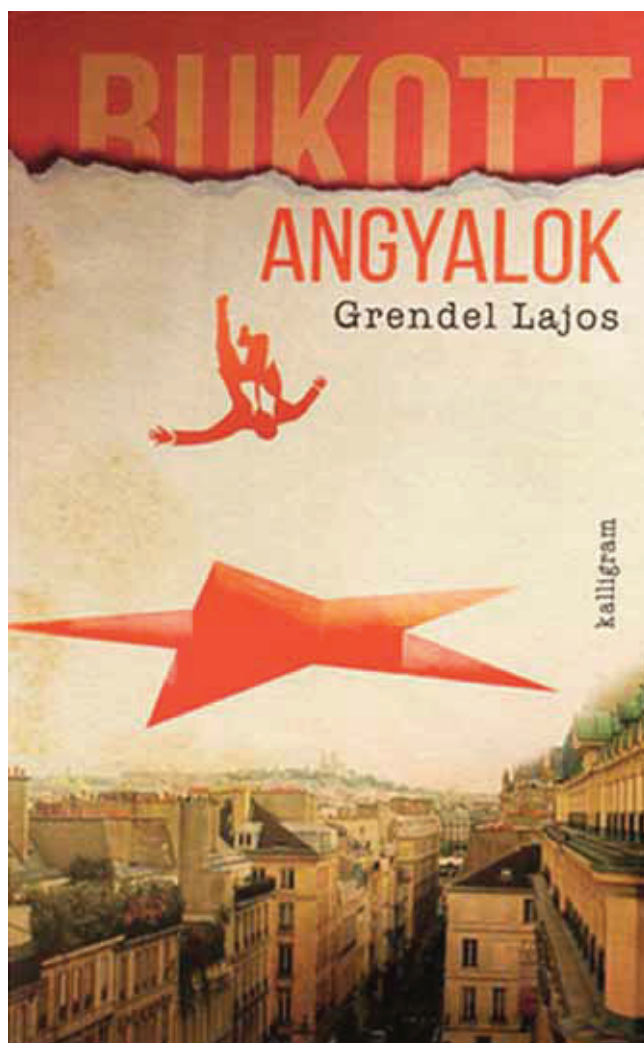
- De én nem akarok cseh lenni - ordítja fiad. - Nem akarok! Én magyar akarok lenni.

Állsz, mint akinek villám csapott a kalapjába.

- Csöndesebben - csitítgatod -, különben is, fiam, nem biztos, hogy én vagyok az, akit keresel.”

Vagy 30-35 éve ez volt az a kötetzáró befejezés-részlet, ami miatt az *Áttételek* című, a felvidéki Madách kiadó által napvilágra került vékony könyvecske szerzőjének nevét igen-igencsak megjegyeztem. Sejtettem, tudtam: egy életre. Majdhogynem úgy, mint egynéhány évvel korábban az *Anyám könnyű álmat ígér* után Sütő Andrásét vagy a *Latroknak is játszott* után Gion Nándorét. És Grendel Lajos - megnyugtató, hűvösen jóleső érzés - ama egykori katarikus élmény után, ennyi év és évtized elteltével, mindegy, miféle kitérők vagy akár kacskaringók után, bebizonyosodott: igenis, az *Áttételek* szerzője. Meglehet persze, másé is, de igazából azé. Azé egyedül. Ugyanúgy, mint akkor. És lehet és kell is úgy látni és úgy helyretenni, mint azt az előbb idézett, felkavaró véghez érkezett kötet íróját. Aki ott és akkor kétségbeesetten felkiáltó, hozzá szökött fia előtt, majdnem hetven évesen, most alighanem büszkén és derekasan kihúzhatja magát. Úgy, ahogy kell.

A második világháború befejeződése után, 1945 júliusában magyar kiskatonák - többségükben 16-17 éves srácok, leventének besorozott fiúk - tartanának nyugatról hazafelé. Pozsonyon keresztül jönnének, de feltartóztatják, kihallgatják, majd - két tiszt vezetésével - a közeli Ligetfaluban létesített gyűjtőtáborba viszik őket. A tábor az újonnan összetákolta Csehszlovákia legnagyobb halálgyára: lakói legnagyobb részét pozsonyi őslakosok - magyarok, németek.

Ide terelték korábban például a szintén közeli Pozsony-szentgyörgy németjeit is, idős embereket, asszonyokat, gyerekeket - hogy azután ugyanúgy végezzenek velük, mint a 45 januárjában Szálasiék által a Drezda melletti Taubenheimbe kiségitő munkára vezényelt, és onnan hazatérni próbáló magyar fiúkkal: szabályszerű etnikai tisztogatásként tömegestül halomra gyilkolják őket, olyan „vitéségeket” is végrehajtva, hogy az anyák kezéből kiraga-

dott csecsemőket a levegőbe dobálják, úgy lövöldöznek célba rájuk...

Ezek a borzalmak játszódnak, lapulnak, alig álcázva rejtőzködnek Grendel Lajos új, kiváló regényének háttérében. A *Bukott angyalok* fiktív története mögül, mint kötésen a vér, folyamatosan és vadul át- meg átüt a népirtás, a magyar sors végzete: ahogyan az Áttételek hősének fia magyar – és csak magyar – akar(na) lenni, itt bűnhődni kell mindenkinek, aki magyar: a látszólag konszolidált környezetben, a csak szlovákul beszélni akarók, a családi-házassági konfliktusok, a magánéleti gyötrelmek sokszor egészen hétköznapiak tűnő sorozata mögött, a vibráló sorok között rendre szörnyűségek villannak elő. Igaza van az írónak, aki saját bevallása szerint nagyon ügyelt arra, hogy minden kísértés ellenére csöppet se legyen naturalista: sokkal sokkolóbb, ha a tömeggyilkosságok, a népirtás irtózatának kísértetei csak lidérces, homályos, de mindvégig konok kitartással érezhető szellemalakokként lebegnek a ködös-könnyes szemhatáron, mintha véres képekben, a maguk durván materiális valóságában állnának előttünk a kegyetlenkedések.

Az esztétikai kérdéseknél sokkal izgalmasabb, vérbeli közép-európai problémakör: a balkániság, amivel számos legújabb kori magyarellenes (és egyéb) barbárság jól-rosszul megmagyarázható volt, a szerb és román, nem is nagyon titkoltan szadisztikus, kiszámítottan rafinált, elképesztően, hihetetlenül beteges fantáziára valló kínzásmodoktól a könyörtelenség számtalan alakváltozatán át a gondosan kiszámított és nagyon következetes magyar- és idegengyűlölet sokféle megnyilatkozásáig. (Mindez komplexusoktól és a rossz lelkiismeret indíttatásaitól ösztökélten.) Ez az evidencia kiváltó ok gyanánt most mintha kudarcot vallana. A Felvidék mint helyszín, a Duna-mente, Bécs és a pannon Dunántúl közelsége földrésznyi távolságba helyezné Ligetfalutól a Balkánt – és mégis, illetve mégsem. Még sincs „másság”, mégsem igaz, amit eddig hittünk, hogy ha voltak is Beneš-dekrétumok és évekig tartó galád jogfosztottság, Janics Kálmán nagyszerű megfogalmazása és könyve nyomán „a hontalanság éve”: mégis, legalább a pusztta életüket megkímélték északi véreinknek, nem úgy, mint a Maniu-gárdisták Erdélyben vagy a Tito-partizánok a Délvidéken. És íme, most bebizonyosodott, hogy nem így van. Hogy a nem balkáni is lehet – de még mennyire – Balkán. És hogy a Balkán, mint a gyűlölet vagy éppen a szeretet, ahogyan szegény jó Juhász Gyuri barátunk kötetcíme mondta, határtalan. Hogy egyik kutya, másik eb. Hogy az emberi gonoszságnak és a feneketlen, vadállati barbárságnak nincs földrajzi együttthatója. És hogy a ma-

Grendel Lajos

gyarnak lenni és maradni akaró fiatal fiúk vad, gyilkolni kész gyűlöletében egyek mindahányan. Erre tanít – Köröstárkány, Szárazajta, Csúrog, Zombor meg a többi után – a ligetfalui változat. Humanizmus ide, közép-európaiság, szolidaritás oda: ezt ne feledjük sohasem.

Grendel Lajos könyvében az egyik főhős, a tizenhét éves magyar kiskatona életét rejtélyes, összetett motivációk alapján megmentő Janák kimondja: a rossz magyarokat lelővik. És hogy ki rossz, ki nem, azt mi döntjük el, fűzi hozzá. (Kísérteties: Wer Jude ist, das verrecke ich – hogy ki a zsidó, azt én döntöm el, mondotta volt Goebels.) A helyreállott igazság – vagyis a visszacsatolás – miatt a magyarokon bosszút állók sorsa és a titkosrendőrségi-ügynöki múlt, a besúgás politikai rendszereken, korokon, történelmi eseményeken átívelő folytonossága-folyamatossága sajátos szimbiózisban egyesül: úgy, hogy a regényből az 1945 utáni csehszlovák és közép-európai világ, a szovjet hódoltság évtizedeinek egész rondabugyor-időszaka világlik elő. A lemészárolt magyarok irtózata így forr össze a történelem köznapi iszonyával, sőt, apróbb iszonyataival is: írói bravúr, ahogyan a már említett Janák sajátos történetfilozófiai fejtegetései a cselekmény vonalvezetésébe és a mű egész struktúrájába beépülve, az általános – máig ható, ma is érvényes – posztkommunista világ ismert archetípusaiig vezetnek el bennünket. Nem árt jól megjegyezni: amíg a Trianont követő-kiteljesítő, 1947. február 25-ei párizsi béke illedelmesen elhallgatott, drasztikus tényei pöffeszkednek körülöttünk mindenfelé, drabális fedetlenséggel és magyar életek tízezreinek elrablásával, a Grendel Lajos könyvéhez hasonló harcos, fiainkat majdan büszke elégedettséggel eltöltő, nagybetűs Tettek sohasem lesznek feleslegesek.